

Tre nye adventivplanter i norsk flora

**Roger Halvorsen, Trond Grøstad,
Kjell Thowsen & Jorunn Barrow**

Halvorsen, R., Grøstad, T., Thowsen, K. & Barrow, J. 1998. Tre nye adventivplanter i norsk flora. *Blyttia* 56: 231-235.

Three casual plant species new to Norway.

Three new anthropochorous species in Norway are reported from Tofte in Hurum, Buskerud county in the southeastern part of Norway: *Chenopodium pumilio* R.Br., *Ornithopus pinnatus* (Mill.) Druce and *Solanum sublobatum* (Roemer & Schultes). *Chenopodium pumilio* is known from both Sweden and Denmark, *Solanum sublobatum* is known from Sweden only, and *Ornithopus pinnatus* seems to be a new species for Scandinavia.

Roger Halvorsen, Safirvn. 41, 3931 Porsgrunn
Trond Grøstad, Eikelundvn. 8, 3290 Stavern
Kjell Thowsen, Gartnerløkka 15, 3718 Skien
Jorunn Barrow, Uranusvn. 93, 3035 Krokstadelva

Innledning

I forbindelse med to turer til Tofte på Hurum høsten 1997 for å se på adventivfloraen på flisfyllingene ved fabrikkkanlegga til Tofte Cellulose, ble det gjort en rekke funn av sjeldne antropokore arter. Noen av disse viste seg etterhvert å være nye for norsk flora, og vi vil i det følgende presentere tre av disse artene som vi fant ved vårt første besøk. Alle disse funnene er belagt i Herb O.

Solanum sublobatum Willd. ex Roemer & Schultes

Denne søtvierarten går hos Stace (1997) i den nye utgaven av den britiske floraen under navnet *S. chenopodioides* Lam., men vi har her valgt å følge navnebruken i Flora Europaea (Hawkes & Edmonds 1972), som også blir fulgt i den relativt nye Flora Helvetica (Lauber & Wagner 1996). Stace har gitt den det engelske navnet Tall Nightshade.

Beskrivelse

Solanum sublobatum (figur 1) kan av utseende minne en del om svartsøtvier, *S. nigrum*. Begge artene hører til seksjon *Solanum*, også kalt *Morella* (Edmonds 1979). Denne seksjonen omfatter mange nærstående arter som kan være vriene å finne ut av.

Hos *S. sublobatum* er greiner, blad og blomster-



Figur 1. *Solanum sublobatum* fra lokaliteten i Hurum. Foto: Roger Halvorsen.
Solanum sublobatum from the Hurum locality.

skaft tiltrykt håret, noe som ikke er tilfelle hos *S. nigrum*. Planta er tett besatt av mer eller mindre korte og fine hår, og de yngste skudda kan virke nærmest filtet. Den mangler imidlertid helt kjertelhår.

Voksemåten hos svartstøtvier, *S. nigrum*, er hos oss til vanlig noe nedliggende med mange greiner fra grunnen. De eksemplarene av *S. sublobatum* som ble funnet ved Tofte, hadde alle en stivt opprett vekst uten greiner fra grunnen, og dette stemmer overens med beskrivelsen hos Stace: «Erect perennial to 1.6 m.»

Stengelen er vedaktig nedentil. Bladene er herandete og lansettformete, 2–3 ganger så lange som breie. Dessuten virket bladene mer lyst grønne, nærmest gulgrønne, av farge.

Blomstene er hvite, kanskje til og med litt kremhvite, og de er litt større enn hos *S. nigrum*. Arret når tydelig over støvknappene og er litt bøyd i spissen.

Bæra er matte, uten glans, og mørkt purpurfarga, nesten over mot svart. Størrelsen er omtrent som hos *S. nigrum*.

Hos en rekke av artene innen seksjonen har bæra steinceller, men hos *S. sublobatum* mangler disse.

Utbredelse

Arten stammer fra subtropisk Sør-Amerika. Den er funnet flere ganger i Sverige, bl.a. av C. Blom rundt 1925 (Blom 1936, Weimarck 1963)

Hvorvidt arten har nyere funn i de øvrige nordiske land har vi ikke fått bragt på det rene. I Europa er arten naturalisert noen få steder i Sørvest-Europa.

Det er svært sannsynlig at denne arten har kommet til Norge via tømmerimport, og opprinnelsen kan like gjerne være subtropisk Sør-Amerika siden Tofte også importerer tømmer herfra.

Norsk navn

I Flora Helvetica (Lauber & Wagner 1996) er *S. sublobatum* blitt kalt Zierlicher Nachtschatten, dvs. sirlig eller fin nattskygge. Den ga et klart dunhåret eller loddent helhetsinntrykk da den ble funnet på Tofte, og kanskje vil «lodnesøtvier» eller «dunstøtvier» være et passende navn?

Ornithopus pinnatus (Mill.) Druce

Et eneste eksemplar av denne erteplanta ble funnet på en av flisfyllingene. Det tok sin tid før vi fant ut av arten, men i første omgang ble den store illustrerte floraen fra Teknologisk forlag (Gray-Wilson & Blamey 1995) redningen. I den blir *O. pinnatus* beskrevet rimelig bra på s. 222, hvor det også er en ganske bra illustrasjon av arten. Bestemmelsen er konfirmert av Reidar Elven, Botanisk museum i Oslo.

Beskrivelse

Hele planta kan være glatt til svakt dunhåra. (Eksemplaret fra Tofte var glatt.) Stenglene kan bli opp til 50 cm og kan være krypende og i enden litt oppadrettede. Vårt eksemplar var helt krypende.

De ulikefinna bladene har 3–15 småblad, til vanlig 3–7. Småblada er vanligvis linjeforma til avlange.

De ca. 6–8 mm lange blomstene sitter enkeltvis eller i klaser på 2–5. De ser oransjerøde ut, men den egentlige fargen er gul eller mørk gul. Det oransjegule inntrykket skyldes at blomstene har røde årer. Støttebladene er ørsmå eller mangler helt.

Belgene strekker seg ut til å bli 20–35 mm lange, er ofte litt krumbøyde og har et kort nebb, ikke mer enn 5 mm langt. Belgene er inndelt i 8–12 segmenter som ikke er tydelig innsnevret mellom frøa som for eksempel hos slektningen dvergseradella *O. perpusillus*. Se forøvrig figur 2.

Utbredelse

O. pinnatus har sin hovedutbredelse i Middelhavsområdet og Vest-Europa. Den når helt opp til Storbritannia, hvor den i følge Stace (1997) bare er kjent fra kanaløyene inkludert Scillyøyene.

Andre arter i slekta

I Norge er det kjent to arter av denne slekta fra før, dvergseradella *O. perpusillus* L., og seradella *O. sativus*. Begge er innførte arter som bare er tatt noen få steder her i landet. I Sør-Sverige, særlig Skåne, er dvergseradella funnet en rekke steder på sandmark. I Danmark er den ganske vanlig, spesielt i de sørlige delene av Jylland. Seradella finnes også i Danmark og Sverige tilfeldig innført. Artene stammer fra områdene rundt de vestlige delene av Middelhavet. Både dvergseradella og seradella er ettårige arter. Bladene er ulikefinna, belgene krumme (noen ganger noe mer rette) med nebb, oftest svakt



Figur 2. *Ornithopus pinnatus* fra lokaliteten i Hurum. Tegning: Roger Halvorsen.

Ornithopus pinnatus from the Hurum locality.

innsnørt mellom de ellipseforma eller avlange segmentene.

Norsk navn

På engelsk (Stace 1997) kalles *O. pinnatus* «Orange Bird's-foot». Dette er et navn som samsvarer mer med et av Nordhagens (1940) navn på slekta, fugleklo. Dette navnet skyldes formen på belgene som kan minne mye om en fugleklo. Navnet serradella synes å være av utenlandsk (spansk?) opprinnelse, og bør etter vår mening byttes ut. Om man så skal

man velge et navn for denne nye arten, tør vi foreslå «gul fugleklo», og samtidig foreslå at serradellanavnet byttes ut med fugleklo-navnet på de to andre artene, slik at vi da kan bruke navnene fugleklo *O. sativus* og dvergfugleklo *O. perpusillus*.

Chenopodium pumilio R.Br.

I kanten av flisfyllinga ble det funnet minst tre kraftige eksemplarer av en melde-art i slekta *Chenopodium* som voldt en hel del problemer. Det kom mange forslag til bestemmelsen ut fra det vi kunne finne i nøkkelen i Lid & Lid (1994), men det ble ikke noen avklaring på vanskene. Spørsmålet ble ikke løst før noen av oss søkte hjelp hos Reidar Elven ved Botanisk museum på Tøyen. Her fikk vi sammenliknet det innsamlede materialet vårt med belegg i museet, og først da vi fant fram svensk materiale i herbariet, ble det ganske klart at det dreier seg om *Chenopodium pumilio* (figur 3).

Beskrivelse

C. pumilio er en ettårig art med krypende til opprette stengler som er tett besatt med flercellede, hvite hår og korte kjertelhår av gul til ravgul farge.

Bladene er små, rundt 1–4 x 0,5–2 cm, elliptisk avlange og er buktete eller fjærappete med 3–4 lapper på hver side. Lengden på bladene er sjelden mer enn 3 cm.

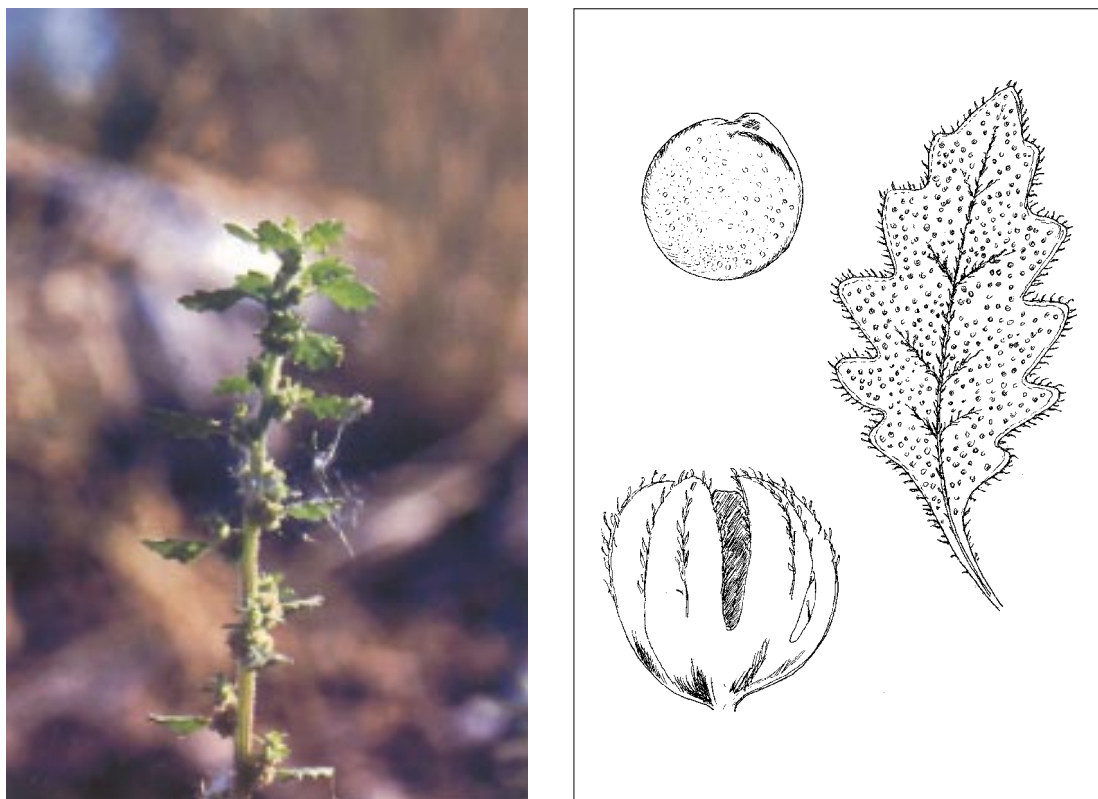
Blomsterstandene består av sittende klaser med blomster. Disse sitter i bladhjørnene. På Hurum-eksemplarene var det blomster på hele den øvre halvdel av stenglene.

Blomsterdekket har smale, nærmest lineære, spisse fliker som er frie nesten helt ned til grunnen. Disse dekker ikke frukten helt. Blomsterdekket er også kjertelhåret. Blomstene har 1–2 støvbærere.

Det rødbrune frøet er rundt, ca. 0,5 mm, og overflaten på frøet er dekket av et fint nettverk av lister.

Planten skal i følge Garrido (1996) ha en aromatisk lukt, mens Weimarck (1963) oppgir at arten er svakt aromatisk. Vi kjente lite til noen aromatisk duft på eksemplarene på Hurum.

Garrido (1996) skriver at arten kan forveksles med blåmelde *C. glaucum*, men at de skiller fra hverandre ved at *C. pumilio* har en tydelig grønn farge (blåmelde er mer blågrønn), samt ved de hvite håra og de tydelig gule kjertelhåra. Blåmelde har i følge Garrido langt tykkere blad med glatt, grønn – blå-



Figur 3. *Chenopodium pumilio* fra lokaliteten i Hurum. **A (til venstre):** Habitusbilde av blomsterstand. Foto: Roger Halvorsen. **B (til høyre):** detaljtegning av blad, frukt med beger og frø. Tegning: Roger Halvorsen.
Chenopodium pumilio from the Hurum locality. **A (left):** inflorescence. **B (right):** detail of leaf, fruit with calyx and seed.

grønn farge og tett melet underside. Vi synes imidlertid at det ikke er lett å forveksle de to artene. *C. pumilio* har en helt anne farge og synes å ha lengre greinskudd.

Systematisk plassering

Stace opererer med 9 seksjoner innenfor slekta *Chenopodium*. *C. pumilio* hører til seksjonen *Orthosporum*. Artene her har kjertelhår og er ikke melet på blad eller stengel. Blomstene er samlet i sittende klaser i bladhjørnene, og blomsterdekket er delt omtrent halvveis ned.

Blåmelde *C. glaucum*, derimot, hører til seksjonen *Pseudoblitum*, som lettest kan kjennes ved at artene har sterkt greinete stengler og er glatte eller melete, men uten kjertelhår.

Utbredelse

Chenopodium pumilio en art som har sin opprinnelse i Australia. Den er under spredning i Vest- og Sør-Europa og er naturalisert i bl.a. Spania, Portugal, Frankrike, Belgia og Tyskland (Akeroyd 1993). De kjente funnstedene ligger spredt. Arten er forøvrig ikke nevnt i første utgave av *Flora Europaea* (Brenan 1964).

Arten er funnet både i Danmark og Sverige. Weimarck (1963) oppgir den fra Lackalänga i Skåne hvor den er samlet flere ganger ved en ullvarefabrikk. Hit kan den ganske visst ha kommet med ull importert fra Australia. Arten er også funnet i Sotarbacken i Blekinge på en rivningstomt.

I følge Garrido (1996) er arten dyrket på Fredriksberg i København 1995 og er også samlet på Østerbro i København, samt at den skal ha vært dyrket i

Rønne. I Danmark synes arten å være spredd med fuglefrø.

På Tofte skyldes trolig forekomsten import av australsk eukalyptus-tømmer.

Norsk navn

I Danmark har navnet «Dværg-Gåsefot» blitt foreslått, og i Sverige har den fått navnet «pygmémolla» (Garrido 1996). Det er vel grunn til å følge opp dette ved å foreslå «dvergmelde» som norsk navn. Småmelde er allerede brukt for *C. opulifolium*, og en navnesammensetning med «pygmé-» passer etter vår mening ikke inn i norsk tradisjon på plantenavn.

Takk

Takk til Reidar Elven for hjelp og velvillighet i forbindelse med bestemmelsen av artene.

Litteratur

- Akeroyd, J.R. 1993. *Chenopodium* L. I: Tutin, T.G., Burges, N.A., Chater, A.O., Edmondson, J.R., Heywood, V.H., Moore, D.M., Valentine, D.H., Walters, S.M. & Webb, D.A. (red.) Flora Europaea. Second edition. 1. Psilotaceae to Platanaceae. Cambridge University Press, Cambridge.
- Blom, C. 1936. Adventiva *Solanum*-arter i Sveriges flora. Medd. Göteborgs botaniska trädgård 10: 195-208.

- Brenan, J.P.M. 1964. *Chenopodium* L. I: Tutin, T.G., Heywood, V.H., Burges, N.A., Valentine, D.H., Walters, S.M. & Webb, D.A. (red.) Flora Europaea. 1. Lycopodiaceae to Platanaceae. Cambridge University Press, Cambridge.
- Garrido, C.I.H. 1996. En ny Gåsefot i Danmark. Urt 20: 40-41.
- Edmonds, J.M. 1979. Biosystematics of *Solanum* L., section *Solanum* (*Maurella*). S. 529-548 i: Hawkes, J.G., Lester, R.N. & Skelding, A.D. The biology and taxonomy of the Solanaceae. Linnean Society Symposium Series 7. Academic Press, London.
- Gray-Wilson, C. & Blamey, M. 1995. Teknologisk Forlags store illustrerte flora for Norge og Nord-Europa. 2. oppl. Teknologisk Forlag, Oslo.
- Hawkes, J.G. & Edmonds, J.M. 1972. *Solanum* L. I: Tutin, G.T., Heywood, V.H., Burges, N.A., Moore, D.M., Valentine, D.H., Walters, S.M. & Webb, D.A. (red.) Flora Europaea. 3. Diapensiaceae to Myoporaceae. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lauber, C. & Wagner, G. 1996. Flora Helvetica. Verlag Paul Haupt, Bern.
- Nordhagen, R. 1940. Norsk flora. Aschehoug, Oslo.
- Stace, C. 1997. New flora of the British Isles, 2nd ed. Cambridge University Press, Cambridge.
- Weimarck, H. 1963. Skånes flora. Bokförlaget Corona, Lund.